

GLOBĀLAIS UN LOKĀLAIS

SABIEDRĪBAS DINAMIKA
SOCIĀLO PĒTĪJUMU
SKATĪJUMĀ

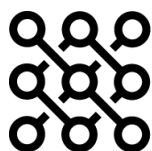
TĒŽU KRĀJUMS

Privātīpašums

Globālais un lokālais: sabiedrības dinamika sociālo pētījumu skatījumā. Latvijas Universitātes 83. starptautiskās zinātniskās konferences tēžu krājums = Global and Local: Dynamics of Society from the Perspective of Social Studies. 83rd International Scientific Conference of the University of Latvia Proceedings. Rīga: LU HZF Filozofijas un socioloģijas institūts, 2025. 23 lpp.

Tēžu krājums aptver plašu sociālo un humanitāro zinātņu tēmu loku, īpašu uzmanību pievēršot migrācijas, identitātes un integrācijas jautājumiem, tostarp latviešu diasporas līdzdalībai vēlēšanās, trimdas mantojumam un imigrantu uztverei vietējā līmenī. Tajā analizētas arī atmiņas un vēstures politizācijas tendences, valodas un komunikācijas aspekti konfliktējošos politiskos diskursos, kā arī sociālo faktoru ietekme uz organizāciju kultūru un demokrātisko procesu norisi.

**83. Latvijas Universitātes
starptautiskā zinātniskā
konference 2025**

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**

**FILOZOFIJAS UN
SOCIOLOĢIJAS
INSTITŪTS**

HUMANITĀRO ZINĀTŅU
FAKULTĀTE

Sastādītāja: Ilze Koroļeva

Zinātniskās redaktors: Maija Krūmiņa, Ginta Elksne

Maketētāja: Kitija Mirončuka

Vāka noformējums: foto no Gintas Elksnes personīgā fotoarhīva.

© Latvijas Universitāte, 2025

© LU HZF Filozofijas un socioloģijas institūts, 2025

© Vāka attēls: Ginta Elksne, 2025

Saturs

Programma	5
Maija Krūmiņa, Ginta Elksne	
Trimdas mantojums: identitāte un remigrācija otrās paaudzes latviešu vidū	7
Daina Grosa	
Latviešu simbolu tetovējumi diasporas latviešu vidū: pašizpaušmes veids vai dziļi nozīmīga saikne ar senčiem?	8
Elvis Friks	
Intūrista tēls posttrimdas romānos un dzīvesstāstu intervijās	9
Inese Šūpule	
Diasporas līdzdalība vēlēšanās: Saeimas un Eiropas Parlamenta vēlēšanu rezultātu analīze	10
Hanna Palii	
Changes in the System of Identities in Ukrainian Society Under War Conditions	11
Ilze Trapenciere, Sigita Sniķere, Vida Gudžinskiene	
Sociocultural Integration of Ukrainian Refugee Children: A Comparative Study of ECEC in the Baltic States (2022-2024)	12
Rita Kaša, Santa Barone-Upeniece	
Perception of Immigrants as Local Social Innovation Agents: The Case of Municipalities in Latvia	13
Ilze Trapenciere, Ursula Trummer, Sigita Sniķere, Ilze Koroļeva	
Late-Career Transnational Migration: The Experiences of Pre-Retirement Latvian Female Service Workers in Austria and Their Impact on Families Left Behind: A Study within the COST Action TraFaDy	14

Vladislavs Volkovs	
Sociālo faktoru mijiedarbība organizācijas kultūrā Latvijas uzņēmumos	15
Oksana Žabko	
Lingvistisko izvairīšanās līdzekļu piemēri konfliktējošu politisko diskursu situācijās	16
Sigita Sniķere	
Latviešu valodas apguve un lietojums kā pamats imigrantu integrācijai Latvijas sabiedrībā: problēmas un iespējamie risinājumi	17
Sigita Sniķere	
Balsstiesīgo iedzīvotāju tipoloģisko grupu analīze	18
Ilze Koroļeva	
Individuālo faktoru un pieredzes loma Latvijas iedzīvotāju attieksmes veidošanā pret imigrantiem un imigrāciju	19
Svetlana Kovaļčuka	
VDK nopratināšanas dokumentu "vērtība"	20
Mārtiņš Kaprāns	
Klusais nacionālisms: Modernitātes kritika latviešu padomju inteliģences publicistiskajā diskursā	21
Kaspars Zellis	
Atmiņas kari Latvijā pēc 2022.gada – vērojumi un piezīmes	22
Edmunds Šūpulis	
Apbruņotie naratīvi un atmiņas politiskā manipulācija 21. gadsimtā	23

Programma

18.03.2025.

09.45–10.00	Sekcijas darba atklāšana	
1. sēde. Vada: Ilze Koroļeva, Ginta Elksne		
10.00–10.15	Maija Krūmiņa, Ginta Elksne	Trimdas mantojums: Identitāte un remigrācija otrās paaudzes latviešu vidū
10.15–10.30	Daina Grosa	Latviešu simbolu tetovējumi diasporas latviešu vidū: pašizpaušmes veids vai dziļi nozīmīga saikne ar senčiem?
10.30–10.45	Elvis Friks	Intūrista tēls posttrimdas romānos un dzīvesstāstu intervijās
10.45–11.00	Inese Šūpule	Diasporas līdzdalība vēlēšanās: Saeimas un Eiropas Parlamenta vēlēšanu rezultātu analīze
11.00–11.30	Jautājumi un diskusijas	
11.30–11.45	Hanna Palii	Changes in the system of identities in Ukrainian society under war conditions
11.45–12.00	Ilze Trapenciēre, Sigita Sniķere, Vida Gudžinskiene	Sociocultural Integration of Ukrainian Refugee Children: A Comparative Study of ECEC in the Baltic States (2022–2024)
12.00–12.15	Rita Kaša, Santa Barone-Upeniece	Perception of immigrants as local social innovation agents: The case of municipalities in Latvia
12.15–12.30	Ilze Trapenciēre, Ursula Trummer, Sigita Sniķere, Ilze Koroļeva	Late-Career Transnational Migration: The Experiences of Pre-Retirement Latvian Female Service Workers in Austria and Their Impact on Families Left Behind: A Study within the COST Action TraFaDy
12.30-12.45	Vladislavs Volkovs	Sociālo faktoru mijiedarbība organizācijas kultūrā Latvijas uzņēmumos
12.45–13.15	Jautājumi un diskusijas	

2. sēde. Vada: Maija Krūmiņa, Ilze Koroļeva		
14.00–14.15	Oksana Žabko	Lingvistisko izvairīšanās līdzekļu piemēri konfliktējošu politisko diskursu situācijās
14.15–14.30	Sigita Sniķere	Latviešu valodas apguve un lietojums kā pamats imigrantu integrācijai Latvijas sabiedrībā: problēmas un iespējamie risinājumi
14.30–14.45	Sigita Sniķere	Balsstiesīgo iedzīvotāju tipoloģisko grupu analīze
14.45–15.00	Ilze Koroļeva	Individuālo faktoru un pieredzes loma Latvijas iedzīvotāju attieksmes veidošanā pret imigrantiem un imigrāciju
15.00-15.30	Jautājumi un diskusijas	
15.30–15.45	Svetlana Kovaļčuka	VDK nopratināšanas dokumentu “vērtība”.
15.45–16.00	Mārtiņš Kaprāns	Klusais nacionālisms: Modernitātes kritika latviešu padomju inteliģences publicistiskajā diskursā
16.00–16.15	Kaspars Zellis	Atmiņas kari Latvijā pēc 2022.gada - vērojumi un piezīmes.
16.15-16.30	Edmunds Šūpulis	Apbruņotie naratīvi un atmiņas politiskā manipulācija 21. gadsimtā
16.30-17.00	Jautājumi un diskusijas	

Trimdas mantojums: identitāte un remigrācija otrās paaudzes latviešu vidū

Latvijas iedzīvotājiem, kuri Otrā pasaules kara laikā devās bēgļu gaitās uz rietumiem un pēc kara izveidoja trimdas kopienas, nostalgija pēc dzimtenes kļuva par būtisku identitātes daļu. Šī piederības sajūta saglabājās cauri desmitgadēm, trimdiniekiem pielāgojoties jaunajai videi un veidojot jaunu dzīvi ārpus Latvijas, kā arī tika nodota nākamajām paaudzēm. Latvijas neatkarības atjaunošana 1991. gadā iezīmēja robežšķirtni: trimdas jēga zuda, un līdz ar to mainījās arī trimdinieku identitāte. Sākās “pēctrimdas” posms, kas nebija vienkārša atgriešanās, bet gan sarežģīta pāreja. Lielākā daļa trimdinieku neatgriezās, jo 50 gadu laikā bija mainījušies gan viņi paši, gan Latvija. Tādējādi pēctrimdas realitāti raksturo spriedze starp ilgstoši lolotajām cerībām un atmiņām, mūsdienu realitāti un zaudēto nākotnes vīziju (Sarkowsky, 2022). Šajā kontekstā referātā tiks analizēta atgriešanās pieredze, balstoties uz latviešu trimdinieku dzīvesstāstu intervijām, kas uzkrātas Nacionālās mutvārdu vēstures krājumā. Pētījums fokusējas uz sešiem otrās paaudzes trimdiniekiem no Lielbritānijas, kuri pārcēlās uz Latviju pēc neatkarības atjaunošanas. Vai viņu atgriešanās patiesi ir “atgriešanās”? Kas viņus motivēja pārcelties uz vietu, kuru viņi pazina galvenokārt no vecāku stāstiem? Kā pārmantotās atmiņas ietekmēja viņu lēmumus, un ar kādiem izaicinājumiem viņi saskārās? Pieņemot, ka spēcīga latviskās piederības izjūta, kas veidojusies caur ģimenes stāstiem, kultūras praksēm un kopienas iesaisti, bija būtisks faktors, pieņemot lēmumu par atgriešanos, referāta ietvaros tiks analizēts, kā indivīdi veido savu nacionālo identitāti, balstoties uz pārmantoto un personīgo pieredzi.

Referāts izstrādāts LZP projekta “Pēctrimdas fenomēns: transformācijas un pielāgošanās latviešu trimdas kopienā pēc 1991. gada” (Nr. lzp-2024/1-0114) ietvaros.

Latviešu simbolu tetovējumi diasporas latviešu vidū: pašizpausmes veids vai dziļi nozīmīga saikne ar senčiem?

Tetovējumi ar katru paaudzi ir kļuvuši arvien populārāki un sociāli pieņemamāki kā identitātes un pašizpausmes marķieri. Īpaši *t.s. mileniāli* un *Z* paaudzes pārstāvji jūtas ērti, iegūstot tetovējumus ar personīgi nozīmīgiem simboliem. Arī vecākās paaudzes ir kļuvušas mazāk skeptiskas – lai gan būt “tetovētam” joprojām nav norma, Rietumu pasaulē tetovēšana ir pārvietojusies no “sociālās perifērijas uz relatīvas normalitātes pozīciju” (Rees, 2021: 158). Etniskās kopienas, kas dzīvo ārpus savas izcelsmes valsts, ir viena no sociālajām grupām, kas izvēlas tetovējumus. Viena šāda grupa ir latviešu diaspora (otrās un trešās paaudzes pārstāvji, kas dzīvo ārpus Latvijas), no kuriem daudziem ir tetovējumi ar latviešu simboliem. Balstoties uz jauktu metožu pētījumu – kvalitatīvu aptauju (n=271) par latviešu diasporu un 30 kvalitatīvām, padziļinātām intervijām ar aptaujas respondentiem – šajā pētījumā tiek analizēta tetovēšanās prakse šajā sociālajā grupā. Pētījuma rezultāti aizpilda iztrūkstošo nišu latviešu diasporas etniskās identitātes izpētē, balstoties uz literatūru par otrās un trešās paaudzes diasporas identitāti (Ozers, 2024). Tetovējumi nav vienīgais latviskās identitātes izpausmes veids otrās un trešās paaudzes diasporas latviešiem – citi vizuālās identitātes marķieri ir latviešu rotaslietu un apģērbu valkāšana. Padziļinātās intervijās atklāts, ka katrs tetovējums var tā valkātājam nest dziļu nozīmi – dažiem tas ir simbolisks saiknes apliecinājums ar aizsaulē aizgājušiem tuviniekiem, savukārt citiem tas ir piederības apliecinājums, identificēšanās ar savu etnisko izcelsmi un senču mantojumu, pat spēka avots. Pētījuma rezultāti parāda, ka etniskā identitāte vēlākās paaudzēs var izpausties jaunās, bet joprojām nozīmīgās formās.

Intūrista tēls posttrimdas romānos un dzīvesstāstu intervijās

Intūrista vadītās ekskursijas kļūst par atsevišķu tēlu posttrimdas tekstos. Jānis Klīdzējs (1914–2000), Aina Vāvere (1924–2011), Juris Rozītis (1951) izvēlas iekļaut šo tēlu romānu vēstījumos. Tas prozas tekstos izpilda atšķirīgas funkcijas, un katrs no autoriem pauž atšķirīgu attieksmi. Šīs ekskursijas atgādina “realitātes šovu”, kur dalībnieki apzinās – mums melo, taču tas neattur ceļotājus piedalīties. Vai tas nozīmē, ka viņi kādā brīdī aizmirst par meliem? Kāds ir paliekošs iespaids? Patstāvīga uzraudzība uz ielas, noklausīšanās viesnīcās lēnām noārda privātās telpas robežas līdz ceļojums atgādina cietuma zonas. Par savdabīgu “cietuma vārtu” metaforu kļūst muitas attēlojums, kur tēliem atņem atvestās dāvanas, viņi tiek pārmeklēti un apvainoti. J. Klīdzēja romānā “Gribējās saullēkta” (1995) muita ir salīdzināta ar ieeju elles lokos. J. Rozītis mitoloģiskā romānā “Kuņģa dēls” pārspīlēti un ironiski pārvērš izsekošanu par seksuālu rotaļu. Savukārt mutvārdu vēstures avotos var iepazīt personiskas liecības un sastapšanos ar Intūrista ekskursijām un attieksmi pret šo pasākumu. Kādā veidā parādās dažādi izsekošanas, novērošanas attēlojumi tekstos? Kādas ir novērotāja un novērojamā attiecības? Un kādu iespaidu šādas ekskursijas ir atstājušas uz dzīvesstāstu interviju respondentiem?

Referāts izstrādāts LZZ projekta “Pēctrimdas fenomens: transformācijas un pielāgošanās latviešu trimdas kopienā pēc 1991. gada” (Nr. lzp-2024/1-0114) ietvaros.

Diasporas līdzdalība vēlēšanās: Saeimas un Eiropas Parlamenta vēlēšanu rezultātu analīze

Politikas teorijā vēlēšanas ir demokrātiska pārvaldes modeļa pamats, kas dod iespēju pilsoņiem paust savu gribu, piedalīties lēmuma pieņemšanas procesā un izvirzīt savus pārstāvjus valsts un starptautiskajā pārvaldē. Latvija ir viena no nedaudzajām valstīm, kas sniedz iespēju Saeimas un Eiropas Parlamenta vēlēšanās piedalīties arī tiem pilsoņiem, kas vēlēšanu laikā atrodas ārpus valsts. No vienas puses, tā ir salīdzinoši unikāla iespēja, no otras puses, tā netiek pilnībā izmantota, jo, ņemot vērā Latvijas pilsoņu skaitu ārvalstīs, diasporas vēlēšanu aktivitāte varētu būt augstāka. Šajā referātā galvenā uzmanība ir pievērsta divām vēlēšanām – 14. Saeimas vēlēšanām, kas notika 2022. gadā, un Eiropas Parlamenta vēlēšanām, kas notika 2024. gada pavasarī – vasarā. Analīzē iekļauts vēlēšanu aktivitātes vēlēšanu iecirkņos ārzemēs salīdzinājums 13. Saeimas vēlēšanās un 14. Saeimas vēlēšanās, kā arī salīdzināta vēlēšanu aktivitāte dažādās valstīs Eiropas Parlamenta vēlēšanās 2019. un 2024. gadā. Referātā analizēts, kādi faktori ietekmē diasporas interesi par dalību vēlēšanās, izmantojot dažādus datu avotus, tajā skaitā, diasporas aptaujas rezultātus. Balstoties uz vēlēšanu normatīvā regulējuma izmaiņu un vēlēšanu iecirkņu skaita izmaiņu analīzi, referātā secināts, ka vēlēšanu organizēšanas nosacījumi un klātienes iecirkņu pieejamība ārzemēs būtiski ietekmē Latvijas vēlēšanu aktivitāti ārvalstīs.

Changes in the System of Identities in Ukrainian Society Under War Conditions

The research is devoted to the key shifts in system of identities in Ukrainian society in the conditions of war in Ukraine and its related drastic demographic and societal changes. The study is based on the latest sociological surveys, public opinion polls from leading state sociological institution as well as main non-governmental think tanks. Research focuses on the following aspects: national (civic) identity, local and regional, ethnic, linguistic and cultural identities, ‘Soviet’ identity, European identity. Likewise, the peculiarities of Ukrainian citizens’ perception and socio-culture gap in war time to Russia and Belorussia, on the one hand, and to some European countries, on the other hand is also considered. Remarkable changes in identities are noticeable in comparison with variety of identities, values, orientations, moods of Ukrainian citizens’ from the time before the full-scaled invasion of Russia in 2022. The purpose of the research is to reveal the most crucial trends in society transformation and at the same time emphasize processes that contribute to strengthening the unity, cohesion and resilience of Ukrainian people in the time of war.

Ilze Trapenciere*, Sigita Sniķere*, Vida Gudžinskiene**

*LU Humanitāro zinātņu fakultātes Filozofijas un socioloģijas institūts

** Mykolas Romeris University (Vilnius, Lithuania)

Sociocultural Integration of Ukrainian Refugee Children: A Comparative Study of ECEC in the Baltic States (2022-2024)

The displacement of Ukrainian children has presented unique challenges for Early Childhood Education and Care (ECEC) systems across Europe. This comparative study examines the sociocultural integration of Ukrainian refugee children in Latvia, Lithuania, and Estonia. Utilizing a mixed-methods approach, including statistical data analyses and interviews with policy experts, educators, and parents, this research analyzes the implementation of ECEC services across the Baltic region. Research results indicate a shared commitment to language integration and psychosocial support, yet highlight variations in intensity and implementation. Analysis leads to a hypothesis that Latvia's language immersion programs led to a faster rate of the Latvian language acquisition within the first six months compared to Lithuania and Estonia. Interview data shows that Lithuania's integration of on-site psychologists resulted in a reduction in reported anxiety symptoms among Ukrainian children, as perceived by parents and educators, compared to Latvia and Estonia where external support services were primarily utilized. Estonia's structured parental engagement programs demonstrated a higher rate of parental participation in preschool activities compared to the other two countries. The study underscores the critical role of local authorities and the need for well developed, inclusive ECEC strategies to address the diverse needs of Ukrainian refugee children, contributing to a deeper understanding of refugee integration within the Baltic context.

Perception of Immigrants As Local Social Innovation Agents: The Case of Municipalities in Latvia

Literature describes migrant integration as multi-level, multi-site, and multi-actor phenomenon (Pasetti et al., 2024; Zapata-Barrero et al., 2017). This suggests that migrant integration in different localities of the same country, governed by the same national migration policy, may have very different outcomes. Even in centralized national systems municipalities can vary considerably in how they approach migration and integration of different groups of migrants. One of the reasons for this variation is how municipalities see the contribution of migrants to the development of the local community and how municipalities harness the engagement of migrants. The current paper discusses these two questions within quadruple helix framework of social innovation (Carayannis and Campbell, 2009). This paper shows how municipal administrations view the engagement of the public sector representing the government, businesses, civil society organizations, and institutions of tertiary education to support migrant integration and capitalize on it to promote local development. Evidence in this paper comes from a census sample of Latvian municipalities surveyed from August to September 2024. This paper seeks to contribute to understanding local level stakeholder dynamics of migrant integration in a national context described as “equality on paper” (Migrant Integration Policy Index, 2020). The conceptual framework of quadruple helix applied in this paper will allow to draw conclusions on how local level governments perceive contribution of migrants to local social innovation. This paper will enable better understanding of local barriers for changing the discourse about immigrants and refugees as people who ask and take, to people who can contribute if allowed such opportunity.

Ilze Trapenciere*, Ursula Trummer, Sigita Sņikere*, Ilze Korņeva***

*LU Humanitāro zinātņu fakultātes Filozofijas un socioloģijas institūts

** Center for Health and Migration (Vienna, Austria)

**Late-Career Transnational Migration: The Experiences of Pre-Retirement
Latvian Female Service Workers in Austria and Their Impact on Families Left
Behind: A Study within the COST Action TraFaDy**

This research, conducted within the framework of the COST Action TraFaDy (Transnational Families Dynamics in Europe) examines the experiences of pre-retirement Latvian female service workers who migrate to Austria, leaving their families and children behind. It explores the complex interplay between their late-career work experiences in Austria and the impacts on their families in Latvia. Primarily focusing on interviews with Latvian women, supplemented by a few interviews with women from other East European countries, this study employs a qualitative research approach. Findings highlight the unique challenges these women face, including precarious employment, limited social support networks, and the emotional strain of maintaining transnational family ties during a critical life stage. The research investigates how these women negotiate their roles as workers and family members across borders, and the coping strategies they employ. Furthermore, the study explores the impacts of this late-career migration on the families left behind, particularly on elderly relatives, children and grandchildren. By focusing on the lived experiences of these women, this research aims to contribute to a deeper understanding of the complexities of transnational family dynamics in late-career migration and provide insights for policymakers and practitioners working with migrant communities in Eastern Europe.

Sociālo faktoru mijiedarbība organizācijas kultūrā Latvijas uzņēmumos

Referātā ir sniegts organizācijas kultūras socioloģiskā pētījuma metodoloģijas apraksts, kā arī apkopoti un analizēti dati no empīriskā pētījuma par saliedētu komandu (kolektīvu) veidošanas iezīmēm Latvijas uzņēmumos (n=1008), kas tika realizēts 2025. gada janvārī. Šī pētījuma aktualitāte ir saistīta ar Latvijas sabiedrības saliedētības pētījuma īpatnībām, kas ilgu laiku bija vērstas galvenokārt uz šīs parādības politisko, pilsonisko, lingvistisko, kultūrvēsturisko faktoru analīzi. Šajā referātā autors īpaši koncentrējas uz sociālās saliedētības ekonomisko un organizatorisko faktoru analīzi.

Lingvistisko izvairīšanās līdzekļu piemēri konfliktējošu politisko diskursu situācijās

Sociālās zinātnes apskata diskursu kā domāšanas un zināšanu sistēmu, kura piešķir indivīda un sociālās grupas uztvertajai realitātei un pieredzei noteiktu nozīmi. Šī domāšanas un zināšanu sistēma izpaužas caur indivīda lietoto valodu. Gadījumos, kad sabiedrībā pastāv kādu politisko diskursu konflikts, dažādu sociālo grupu interakcijās var tikt novērots noteiktu lingvistisko līdzekļu lietojums, lai izvairītos no šī konflikta pārvēršanās sociālās rīcības (protestu, vardarbības u.tml.) formā. Balstoties uz teorētiskās literatūras izpēti, šis referāts apskata apstākļus, kas padara iespējamu šādu lingvistisko līdzekļu lietojumu, analizē lingvistisko izvairīšanās līdzekļu formas un piemērus. Lai gan diskursa analīze bieži ir instruments tiešai etnisko attiecību un rasisma pētīšanai, konfliktējoši diskursi var tikt novēroti dažādās sabiedrības dzīves jomās, kā rezultātā referātā ir analizēti lingvistisko izvairīšanās līdzekļu lietošana tieši politisko diskursu situācijā. Ar politisko diskursu šajā referātā autore saprot notikumu un ideju, kas attiecas uz īstenotajām politiskajām praksēm, valsts iekšpolitisku vai ārpolitisku, kā arī starptautisko politisko notikumu interpretāciju. Analizējot lingvistisko izvairīšanās līdzekļu piemērus, autore izmanto projekta “Baltijas krievvalodīgā identitāte pārmaiņu gaidās: Politiskā uzvedība, robežu veidošana un mediju prakses pēc Krievijas pilna mēroga iebrukuma Ukrainā” ietvaros veikto fokusa grupu diskusiju Latvijā un Igaunijā datus. Tie parāda, kādus lingvistiskos izteiksmes līdzekļus lieto indivīdi, lai, apzinoties diskusijā klātesošās atšķirīgās Krievijas un Ukrainas kara cēloņu interpretācijas, izvairītos no diskursīvā konflikta pastiprināšanas tādā apmērā, lai tas pārvērstos par emocionāli negatīvu saskarsmes pieredzi un potenciāli pārietu rīcībā.

Latviešu valodas apguve un lietojums kā pamats imigrantu integrācijai Latvijas sabiedrībā: problēmas un iespējamie risinājumi

Pēdējo gadu laikā imigrantu skaits Latvijā pieaug, turklāt valstis, no kurām imigranti ierodas, dažādojas. Laika periodā no 2019. līdz 2023. gadam Latvijā no ārvalstīm uz dzīvi ieradušās 56 963 personas, to vidū pamatā Ukrainas pilsoņi, kuri Latvijā ieceļojuši kā kara bēgļi, kā arī Krievijas, Indijas, Uzbekistānas un Baltkrievijas pilsoņi. Latviešu valodas zināšanas ir būtisks priekšnoteikums multikulturālās imigrantu kopienas integrācijai Latvijas sabiedrībā, tomēr publiskie resursi, kas šobrīd tiek ieguldīti latviešu valodas apguves nodrošinājumā, nav pietiekami, neskatoties uz to, ka latviešu valodas apguve dažādām imigrantu, bēgļu un patvēruma meklētāju grupām tiek nodrošināta caur dažādām mērķprogrammām. Pētījuma mērķis ir apzināt latviešu valodas apguves un lietojuma ikdienā pieredzi, kā arī izaicinājumus saistībā ar valodas apguves iespēju nodrošinājumu imigrantiem, piedāvājot risinājumus nepieciešamām izmaiņām rīcībpolitikā, kas uzlabotu imigrantu integrāciju un mazinātu sabiedrības polarizācijas riskus nākotnē. Pētījuma ietvaros veiktas 50 padziļinātās intervijas ar imigrantiem, kuri Latvijā ieradušies pēdējo piecu gadu laikā un apmeklējuši publiskā sektora finansētus latviešu valodas apmācību kursus. Pētījumā secināts, ka vairums imigrantu var bez ierobežojumiem organizēt savu ikdienu Latvijā, nezinot un ikdienā neizmantojot latviešu valodu. Tam ir vairāki iemesli. Pirmkārt, latvieši ir pretimnākoši un labprāt turpina sarunu krievu vai angļu valodā tad, ja redz, ka sarunas biedram dzimtā valoda nav latviešu valoda. Otrkārt, Latvijā, īpaši Rīgā veidojas plašs uzņēmumu segments, kurā nodarbināti pārsvarā ieobraucēji no citām valstīm. Šajos uzņēmumos kā galvenā saziņas valoda tiek izmantota angļu valoda, noteiktās grupās arī krievu valoda. Treškārt, daļa imigrantu dzīvo visai noslēgtu dzīvi, bez plašāka draugu vai paziņu loka Latvijā. Lai gan latviešu valodas apguveursos ļauj brīvāk izmantot valodu ikdienas situācijās, tomēr ne vienmēr pēc kursu pabeigšanas tā tiek izmantota ikdienas komunikācijā.

Balsttiesīgo iedzīvotāju tipoloģisko grupu analīze

Lai gan vēlēšanu aktivitāte ir būtisks demokrātisko procesu rādītājs valstī, vairumā attīstīto pasaules valstu pilsoņu dalība vēlēšanās samazinās. Latvijā balsttiesīgo iedzīvotāju aktivitāte parlamenta vēlēšanās pēdējās desmitgadēs ir bijusi mainīga. Ja 2011. gadā 11. Saeimas vēlēšanās piedalījās 59,45% balsttiesīgo vēlēšanu, tad 2018. gadā 13. Saeimas vēlēšanās nobalsoja tikai 54,56% balsttiesīgo, bet 2022. gadā 14. Saeimas vēlēšanās iedzīvotāju aktivitāte atkal pieauga un tajās nobalsoja 59,41% balsttiesīgo vēlēšanu.

Pētījuma mērķis – veikt balsttiesīgo iedzīvotāju tipoloģisko grupu analīzi, lai noskaidrotu faktorus, kas ietekmē viņu līdzdalību vēlēšanās. Pētījumam izmantoti Eiropas vērtību pētījuma 5. posma Latvijas dati, kas iegūti 2021. gadā, veicot 1335 iedzīvotāju aptauju.

Kā secināts pētījumā, 36,5% Latvijas iedzīvotāju parlamenta vēlēšanās piedalās vienmēr, 35% iedzīvotāju parasti mēdz piedalīties Saeimas vēlēšanās, bet 23,7% tajās nepiedalās nekad. Šo balsttiesīgo vēlēšanu grupu vidū vērojamas būtiskas uzskatu atšķirības par to, vai balsis vēlēšanās vispār tiek skaitītas godīgi, cik godīgi ir vēlēšanu uzraugi, vai vēlēšanu tiek uzpirkti, kā arī vai žurnālisti vispār atspoguļo vēlēšanas taisnīgi. Tāpat atšķiras šo balsttiesīgo iedzīvotāju grupu uzskati tajā, cik svarīgi ir dzīvot demokrātiskā valstī, kā arī viedokļi par valsts pārvaldību kopumā. Ņemot vērā, ka uzskatu atšķirības lielā mērā skaidrojamas ar iedzīvotāju grupu sociālpsiholoģiskām atšķirībām, tradicionālie instrumenti vēlēšanu aktivitātes veicināšanai (sabiedrības informēšana, kampaņas iedzīvotāju iesaistei vēlēšanās u.tml.) var nedot gaidīto rezultātu.

Individuālo faktoru un pieredzes loma Latvijas iedzīvotāju attieksmes veidošanā pret imigrantiem un imigrāciju

Līdzšinējie pētījumi liecina, ka Austrumeiropas valstīs kopumā raksturīga salīdzinoši negatīva vietējo iedzīvotāju attieksme pret imigrantiem, ko nosaka gan vēsturiskā pieredze, gan ekonomiskā nedrošība, mediju ietvars u.tml. Tomēr, ja vēl pirms Krievijas iebrukuma Ukrainā sabiedriskās domas pētījumi liecināja, ka Latvijas iedzīvotāju attieksme pakāpeniski mainījās no mēreni nelabvēlīgas uz mēreni pozitīvu, tad pēdējo gadu notikumi šīs izmaiņas ir būtiski bremzējuši, vēl vairāk polarizējot sabiedrības viedokļus šajā jautājumā. Tomēr attieksme pret imigrantiem ir komplekss jautājums, ko veido ne tikai sabiedriski politiskais konteksts, bet arī individuālie faktori. Balstoties uz Latvijas iedzīvotāju aptaujas par sabiedrības saliedētību datiem (n=2000, 2025), kā arī padziļinātajām intervijām, šajā referātā tiek aplūkoti un analizēti individuālie faktori, kuri būtiski diferencē iedzīvotāju viedokļus un attieksmes. Bez izglītības, etniskās piederības, vecuma u.c. pazīmēm, kuru ietekme pierādīta jau daudzos pētījumos, kā būtiski faktori attieksmes veidošanā identificēti arī pašu respondentu piederības apziņa, subjektīvā labklājība un migrācijas pieredze.

Referāta tēma izstrādāta LZZP projekta “Migrantu uzņemšana nenoteiktības apstākļos: pārvaldība un vietējā līmeņa iekļaušana” (lzp-2023/1-0227) ietvaros.

VDK nopratināšanas dokumentu “vērtība”

Tā sauktās “atmiņu revolūcijas” ietvaros 20. gadsimta 90. gadu sākumā tika publicēts milzīgs skaits memuāru grāmatu, kas lielākoties tapa, kritiski un radikāli pārskatot padomju pagātnes vēsturi un traģiskos notikumus Latvijā kopš 1940. gada. Kā zināms, Latvijas Pareizticīgā baznīca cieta zaudējumus tiesībās, mainījās vadība un pamazām sākās aresti, kas beidzās ar Latvijas iedzīvotāju masveida deportāciju 1941. gada 14. jūnijā. Latvijas historiogrāfijā diezgan pieticīgi ir pētīti Latvijas Pareizticīgās baznīcas dzīves notikumi 1941.-1944. gadā, kas risinājās Latvijas teritorijā. Visvairāk pētīta ir Pleskavas Pareizticīgo garīgās misijas darbība, kas tika izveidota Rīgā, lai garīgi kalpotu PSRS okupētajās teritorijās. Tikai nedaudzos memuāros ir izsekots līdz dramatiskajiem notikumiem vācu okupācijas laikā. No 1944. gada oktobra vidus Latvijas iedzīvotāji un Baznīca atkal nonāca nebrīves gūstā. Priesteri, dažādu baznīcas draudžu locekļi, kas tika turēti aizdomās par pretpadomju darbību, par sadarbību ar vācu okupācijas varu jau 1944. gada rudenī tika arestēti un nosūtīti uz nometnēm. Šie notikumi ir atspoguļoti īpaši vērtīgās Gulaga ieslodzīto grāmatās: “Vēstules no nometnes” – autors virspriesteris Nikolajs Trubeckojs, Baznīcas arhitekta Vladimira Šervinska atmiņas un virspriestera Georga Tailova dzīves apraksts. Latvijas eparhijas Padomes dokumenti ir izkaisīti daudzās LNA LVVA 7469. fonda mapēs. Daļa no baznīcas dokumentiem izmeklēšanas laikā nonāca NKVD/VKD darbinieku rokās, un tie atrodami izmeklēšanas lietās. Metropolīta Sergija (Voskresenska) un viņa kancelejas dokumenti kopumā ir nonākuši Krievijā, Vācijā, ASV, Bulgārijā un privātās rokās. Par dokumentu esamību var lasīt izejošo/ienākošo dokumentu žurnālos. Tāpēc VDK sienās veikto nopratināšanu protokoliem ir īpaša nozīme. Nenoliedzami, šo dokumentu negatīvā nokrāsa tomēr var atklāt un papildināt ne tikai represētā Latvijas Pareizticīgās baznīcas locekļa – priestera vai vienkārša draudzes locekļa – dzīves faktus, bet arī informēt, atdzīvināt vēsturisko notikumu detaļas 1920.–1930.gadu periodā un kara gados, t.i., vācu okupācijas gados.

Klusais nacionālisms: Modernitātes kritika latviešu padomju inteliģences publicistiskajā diskursā

Pagājušā gadsimta 80. gadu sākumā Padomju Latvijas radošo savienību laikraksts “Literatūra un Māksla” (LuM) kļuva par diskusiju vietu, kurās inteliģences pārstāvji meklēja atbildes morālajai krīzei tālaika sabiedrībā. Cilvēku vērtības, dzīvesveids un sociālās kārtības izjūta bija būtiski mainījusies Brežņeva nosacīti stabilās valdīšanas posmā, un tas raisīja eksistenciālu nemieru. LuM aizsāktā diskusija guva plašu atsaucību, bet tā vienlaikus arī satrauca vietējās Komunistiskās partijas funkcionārus. Šajā referātā mans mērķis ir attīstīt konceptuālu perspektīvu, kas varētu palīdzēt skaidrot t. s. attīstītā sociālisma kritiku latviešu inteliģences publicistiskajā diskursā. Balstoties sociologa Pjēra Burdjē lauka teorijā, īpašu uzmanību gribu pievērst tam, kā LPSR kultūras elites relatīvā autonomija pārveidoja varas lauku un ļāva uzturēt trauslo līdzsvaru starp pakļaušanos un pretestību 70. un 80. gadu mijā. Vienlaikus es vēlos LuM rosināto diskusiju ievietot arī plašākā nacionālisma mobilizēšanas kontekstā. Vai un kā inteliģences gatavība runāt par morālo krīzi būtu konceptuāli saistāma ar nacionālismu, kas gruzdēja latviešu vidū? Izmantojot Ērvinga Gofmana pārinterpretācijas (*keying*) jēdzienu, referātā pievērsīšu uzmanību ne tikai tam, kas tika kritizēts LuM lapaspusēs, bet arī tam, kā šo diskusiju strukturēja vēsturiskas atsauces, simboli, arhetipi, intertekstualitāte un konceptuālas metaforas, kas ļāva pārinterpretēt vispārīgas padomju modernitātes problēmas nacionālisma kategorijās un otrādi.

Atmiņas kari Latvijā pēc 2022.gada – vērojumi un piezīmes

Pēc Krievijas iebrukuma Ukrainā 2022. gada februārī straujas izmaiņas bija vērojamas gan politiskās atmiņas laukā, gan sociālo grupu kultūrtraumu aktualizēšanā vai apspiešanā. Atmiņas karu “aisberga” redzamā daļa ir valsts un pašvaldību politika, kā arī publiskās debates par aizgājušo režīmu atstātajiem pieminēkliem. Tomēr virkne jautājumu aiz skaļajām debatēm paliek vai nu neatbildēti, vai netiek uzdoti vispār. Referātā apskatīšu kolektīvās atmiņas izmantošanas īpatnībās pēdējo trīs gadu laikā, akcentējot šī laika izpēti, analīzes iespējas un nākotnes izaicinājumus.

Apbruņotie naratīvi un atmiņas politiskā manipulācija 21. gadsimtā

Pasaules kārtības sabrukuma kontekstā atmiņu pētījumi piedzīvo būtisku transformāciju. Atspoguļojot globālās ainavas pieaugošo politisko sadrumstalotību, kosmopolītiskā atmiņa atkāpjas “agonistiskas atmiņas” priekšā. Šajā referātā tiks apskatīts, kā atmiņu pētījumi, kas kādreiz centās palikt neitrāli akadēmiskas analīzes rīki, ir kļuvuši cieši saistīti ar politiskām cīņām, jo īpaši Krievijas agresijas pret Ukrainu kontekstā. Manipulācija ar vēsturiskajiem naratīviem var kalpot par spēcīgu mūsdienu ģeopolitikas instrumentu. Politikas un mediju dalībnieki ir iemācījušies izmantot “bruņotus (*weaponizing*) naratīvus”, lai attaisnotu agresiju, destabilizētu pretiniekus un veicinātu savu ideoloģisko mērķu sasniegšanu. Diskusijas par vēsturi un atmiņu arvien vairāk krustojas ar drošības jautājumiem. Parādās “mnemoniskās drošības” koncepcija, uzsverot veidus, kā atmiņa tiek manipulēta un aizsargāta ar likumiem.